

Eeuwige armen om te omhelzen

De preek als uitnodiging om te participeren in de drie-enige
gemeenschap

Pieter G.J. Nijse

CHE 2010

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding.....	3
1.2	Vraagstelling.....	3
1.3	Wat is een preek? - de preek als uitnodiging en omhelzing	4
2	Triniteit.....	5
2.1	Triniteit als Gemeenschap.....	5
2.1.1	De Gemeenschap en het Kruis	6
2.1.2	Gemeenschap met God.....	7
2.1.3	Gemeenschap met elkaar	7
3	Triniteit en Prediking	10
3.1	De trinitarische grammatica voor de preek	10
3.2	Preken voor de gemeenschap - uitnodigen tot de gemeenschap.....	11
3.3	Trinitarische Spiritualiteit	12
3.4	Het hoe van trinitarisch preken	13
3.4.1	De voorbereiding.....	13
3.4.2	De preek	13
4	Literatuur	16

1 Inleiding

"My Father, that is with Me, is stretching out his loving hands to draw you, and opening his everlasting arms to embrace you; and now, if your heart be drawn toward Me, from the view of my Father's love to Me, and abiding with Me, you shall never be alone."¹

1.1 Aanleiding

Als enige godsdienst in de wereld heeft het christendom een God die drie-enig is. Maar laten we ons de vraag eens stellen: zou de prediking er anders uit zien als Jezus uitsluitend een mens was waarin God zich ten volle manifesteerde en de Geest slechts de Goddelijke levenskracht vertegenwoordigde? Mocht dit niet het geval zijn, dan kunnen we onszelf afvragen of er dan in de prediking geen wezenlijke karaktertrek van het christelijke geloof blijft liggen. Als in de triniteitsleer het "hart klopt van heel de openbaring Gods tot verlossing der menscheit"² dan moet deze de prediking doorademen. Daar steekt echter schril tegen af wat Y.J. Kim zegt:

In Korea, Pastors and Church members are not interested in the intricacies of the doctrine of the Trinity... they do not realise the importance of the Trinity and faith in the triune God for their spiritual life.³

Geldt dit misschien ook voor Nederland? Uit dergelijke vragen is deze paper geboren. Echter wilde ik niet vanuit het negatieve ("wat mist er allemaal?"), of het beschrijvende ("hoe komt de triniteit ter sprake in de contemporaine prediking?"), maar vanuit het positieve deze vragen benaderen. Dit gaf aanleiding tot de volgende vraagstelling.

1.2 Vraagstelling

Deze paper probeert een antwoord te geven op de volgende vraag.

"Hoe kan de liefdevolle gemeenschap van de Vader, Zoon en Heilige Geest de prediking zo doorademen dat de hoorders uitgenodigd worden om te participeren in deze drie-enige gemeenschap?"

Het gaat in de eerste plaats dus niet om alle aspecten van de triniteit, maar in het bijzonder om het aspect van de gemeenschap. Bewust spreek ik niet van de Triniteit als meer abstracte aanduiding voor God, maar benoem ik de drie Personen. De vraagstelling naar het hoe van de prediking wil ik stellen uit het gezichtspunt van de spirituele homiletiek. Hierbij wordt de spiritualiteit van de prediker betrokken: Hoe ervaart hij het geheim van deze gemeenschap, en hoe kan hij dit doorgeven aan de gemeente? Dit artikel sluit aan bij de reader voor wat betreft begrippen als spiritualiteit en spirituele homiletiek. Ik wil hier kort toelichten waarom ik de prediking in dit verband beschouw als een uitnodiging, waarin God zelf de hoorders aanspreekt.

¹ R. Erskine, *The Best Company in the Most Lonely Case*, p. 473

² H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek – Volume 2*, sectie 231, p. 301

³ Y.J. Kim, *A reformed assessment*, p. 271

1.3 Wat is een preek? - de preek als uitnodiging en omhelzing

Hoe kunnen we de preek zien als een uitnodiging? In de bijbel komen we dit woord als zodanig niet tegen, maar ik wil daarvoor aansluiten bij het Griekse woord *καλέω*, roepen, wat ook met uitnodigen vertaald kan worden. Zo is Christus in zijn prediking “niet gekomen om rechtvaardigen te roepen, maar zondaars.” Waar worden de hoorders dan toe uitgenodigd? De koning stuurt zijn knechten uit met de opdracht: “Alle dingen zijn gereed, kom tot de bruiloft!” (Matth. 22:4). In die bruiloft is Jezus de Bruidegom, en de gemeente de bruid. De Geest is als het ware de ambtenaar van de burgerlijke stand die de geliefden aan elkaar verbindt. En het is de Vader die als de pater familias Zijn schoondochter opneemt in de gemeenschap van de familie. Zalig zijn zij die geroepen zijn tot de bruiloft van het Lam (Openb. 19:9). En wat is het doel van de bruiloft? De gemeenschap tussen bruid en Bruidegom. Om die reden worden de gelovigen in de prediking “geroepen tot gemeenschap met zijn Zoon Jezus Christus, onze Heere.” (1 Kor. 1:9). We mogen daar en elders, denken aan de intieme gemeenschap van man en vrouw. (Hos. 2, Ef. 5). Dat is waar de preek toe wil leiden.

Bij een preek die een uitnodiging is hoort een welkom voor zondaren. Een welkom zoals die jongste zoon kreeg van zijn vader. Hij viel hem om de hals, hij kuste hem. Een omhelzing van God... Ook dat mag de preek zijn. Als mensen op het woord van Jezus het met Hem wagen, als mensen voor het eerst of opnieuw door de preek zich tot God in Christus wenden, dan horen zij en ontvangen zij de omhelzing van God. De preek moet hier woorden aan geven. Als Paulus tot vier keer⁴ toe de broeders op roept elkaar te omhelzen met een heilige kus, zou de Vader zijn kinderen dan niet omhelzen, wanneer ze in Zijn huis binnenstappen? Het is daarom dat de dienst begint en eindigt met de zegen van de Drie-enige, een zegen die we mogen opvatten als een omhelzing.

Natuurlijk is de preek meer dan uitnodiging en omhelzing, hij is ook onderwijs, geestelijke leiding, ontdekking, bemoediging⁵, maar voor deze studie wil ik me beperken tot de twee genoemde metaforen.

⁴ Rom. 16:16, 1 Kor. 16:20, 2 Kor. 13:12, 1 Thess. 5:26

⁵ Zie voor de verschillende genres Wim van der Schee, *De preek als gemengd genre*

2 Triniteit

In deze paper is het niet de bedoeling een uitputtende uiteenzetting te geven van deze locus uit de dogmatiek, maar slechts het aspect van de gemeenschap benadrukken die voor de vraagstelling van belang is. Voor wat een algemene inleiding op de triniteit betreft, vind ik dat niemand dat mooier heeft opgeschreven dan Wolfhart Pannenberg. Ik verwijs dan ook graag naar deel 1 van zijn Systematische Theologie. Een kort overzicht is door mij gegeven in een eerder artikel.⁶

2.1 Triniteit als Gemeenschap

Een korte woordstudie naar het woord gemeenschap in de Bijbel levert het volgende beeld op:

1. eensgezindheid, (fysiek) samenzijn, aandeel (gemeenschap aan het evangelie, gemeenschap aan het lijden van Christus), verder wordt koinonia gebruikt voor de collecte die gehouden wordt voor de gelovigen in Jeruzalem
2. In Hand. 2 wordt “de gemeenschap” genoemd naast de leer en het breken van het brood als iets waarin de eerste gemeente bleef. 1 Kor. 1:9 zegt dat God roept tot de gemeenschap met Jezus Christus. In beide gevallen is duidelijk dat het om iets meer gaat dan de in 1. genoemde synoniemen. Er vindt een vereniging plaats door het geloof in Christus en door de Geest, die bestendig blijft vanwege de trouw van God.
3. Beker en brood zijn gemeenschap aan het bloed en lichaam van Christus. Ook hier treedt er een intimiteit op. De gelovigen ontvangen Christus en hij wordt één met hen.
4. Wat betekent de al eerder genoemde tekst “De genade van de Heere Jezus Christus en de liefde van God *en de gemeenschap van de Heilige Geest* zij met u allen”? (2 Kor. 13:13). Moeten we de genitivus “van de Heilige Geest” slechts opvatten als genitivus causae: de gemeenschap veroorzaakt door de Geest?⁷ Ik denk het niet. Pannenberg noemt de Geest “the condition and the medium of the fellowship”⁸ van de Vader en de Zoon is. Zoals de Geest de band van liefde, dus gemeenschap is tussen de Vader en de Zoon, zo mogen de gelovigen delen in diezelfde gemeenschap van de Heilige Geest. Wanneer de gemeenschap van de Geest dan bij hen blijft, blijven zij in de Drie-enige God.
5. Een kerntekst voor het doordenken van de triniteit als gemeenschap, waarin de gelovigen participeren is 1 Joh. 1:3-7:

Wat wij gezien en gehoord hebben, verkondigen wij u, opdat ook u gemeenschap met ons hebt; **en deze gemeenschap van ons is er ook met de Vader en met Zijn Zoon Jezus Christus.**

Opvallend is dat we hier niet lezen over de Geest. Dit is kenmerkend voor de eerste brief van Johannes. Deze staat vol met eigenschappen die wij aan de Heilige Geest toeschrijven: gemeenschap, liefde, verlichting, echter de Geest zelf wordt zelden expliciet gemaakt. Zo wijst de Geest niet naar zichzelf, Hij blijft op de achtergrond, maar verheerlijkt de Zoon en de Vader. We kunnen zelfs zeggen, de Heilige Geest *is*

⁶ P.G.J. Nijse, *Meervoud in God*

⁷ Zoals F.J. Pop betoogt in *Bijbelse woorden en hun geheim*, bij “gemeenschap”, p.220-236

⁸ W. Pannenberg, *Systematic Theology*, p. 316

de gemeenschap.⁹ De gemeenschap van de Heilige Geest is de trinitarische gemeenschap waarin de gelovigen mogen deelnemen, als kinderen van God naast hun oudste broeder, Jezus.

Deze gemeenschap is een gemeenschap in liefde. We hebben een God die van eeuwigheid weet wat het is om lief te hebben. Hij had Zijn Zoon lief. Ze gingen volledig in elkaar op. Jonathan Edwards zegt dat God oneindig gelukkig is in dit liefhebben.¹⁰ Stel uzelf een pasgetrouwd stel voor dat zoals we zeggen oneindig gelukkig is met elkaar. Zo is God, en nog veel intenser. En wij worden uitgenodigd om in dit geluk te delen.

Een term die de gemeenschap in God nader invult, is de term *perichorese*, letterlijk het door-elkaar-heen-dansen van de personen. Hiermee wilde de kerk aangeven dat de Goddelijke personen in een voortdurende wisselwerking met elkaar zijn, waardoor ze van een afstand in elkaar lijken over te gaan. Deze gedachte vindt zijn oorsprong bijvoorbeeld in teksten als Joh.10:38, waar gezegd wordt dat de Vader in de Zoon is en de Zoon in de Vader. Deze perichorese leidt ertoe dat je de Zoon niet kunt zien, zonder de Vader te zien (Joh.14:9,10). Dit 'in de ander' zijn, geldt ook in zekere zin voor de gelovigen. Wij zijn in Christus en met Hem in de Vader. "Opdat zij allen een zijn, gelijkewijs Gij, Vader, in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons een zijn; opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt." (Joh.17:21). In de gelovigen woont de Heilige Geest, en zij zijn in de Geest. Dit zijn duizelingwekkende gedachten, maar onmisbaar voor een spirituele theologie. Zoals het klassieke Avondmaalsformulier zegt: "dat wij niet meer in onze zonden, maar Hij (Christus) in ons en wij in Hem leven".¹¹

2.1.1 De Gemeenschap en het Kruis

Hierboven is minstens één aspect van de gemeenschap onderbelicht gebleven en dan bedoel ik dat we ons moeten realiseren dat we te doen hebben met een gemeenschap die door een crisis is gegaan, de crisis van het kruis. Hier verdwijnt alle zoetigheid, iets wat uiterst scherp is neergezet door Jürgen Moltmann in *De gekruisigde God*. Jezus ging de dood in als een door de religieuze en politieke leiders verworpene. Maar dat was nog niet het ergste. Hij was verlaten en overgegeven door Zijn Vader die Hij als de ware Zoon zonder ophouden had gediend. Als de zaken zo staan, stelt het kruis ook de Godheid van de Vader onder verdenking. Hoe kunnen we God identificeren met de lijdende Jezus? Hoe kunnen het Leven en de ijzingwekkende dood verenigd zijn? Dat is de crisis van de gemeenschap.

Wanneer dan echter Christus door de Geest wordt opgewekt op de derde dag, dan is dat de heerlijke dag van de herstelling van de gemeenschap. Dan blijkt dat de Vader ontegenzeggelijk achter Zijn Zoon en het leven wat Hij heeft geleefd gaat staan en dat goedkeurt.

Waarom was zo'n crisis nodig? De crisis van het kruis opent de Triniteit voor zondige mens. Er kan geen gemeenschap zijn van de mens met God zonder het offer van Jezus. Wij zijn zondaren en het wordt vanuit ons nooit wat. Het hele Oude Testament heeft het laten zien, wanneer we in het bijzonder het evangelie van Markus lezen, zien we het aan de discipelen, de kerkgeschiedenis leert het ons, en als we ons eigen leven overzien moeten we tot dezelfde conclusie komen. Ik en God samen, dat gaat niet... Maar op het kruis wordt mijn zonde verzoend, daar bloedt Jezus in mijn plaats, daar breekt zijn hart en

⁹ Zie J. Edwards, *An Unpublished Essay on the Trinity*

¹⁰ de eerste zin uit *An Unpublished Essay on the Trinity*

¹¹ Meer is te lezen bij M. Volf, *After Our Likeness*, p. 208 v.v.

opent Hij zijn zijde opdat wij er bij zouden kunnen. De crisis van het kruis opent de Triniteit zodat wij als broeders en zusters van de oudste broeder opgenomen kunnen worden in de heilige familie. Vandaar misschien dat het woord gemeenschap in het OT voordat dit offer heeft plaatsgehad nooit gebruikt wordt voor een relatie van de mens met God.

Aan het kruis hangt onze Heere Christus met wijdopen armen, klaar om goddelozen te ontvangen en te omhelzen. Op het kruis opent het hart van de drie-enige God zich om plaats te maken voor weglopers.

De tekst uit Joh. 1 wees ons er al op. Het gaat om gemeenschap van met God en gemeenschap met elkaar. Bij beide willen we kort stilstaan.

2.1.2 Gemeenschap met God

Wat is de zaligheid waartoe we genodigd worden? Het is het kennen van God en van Jezus Christus, dus in zijn meervoud, volgens Joh. 17:3. Maar kennen in de Bijbel heeft te maken met gemeenschap, zelfs huwelijksgemeenschap. De gelovige is de bruid van Christus, want Hij ondertrouwt haar voor eeuwig, in gerechtigheid en in recht, in goedertierenheid en in barmhartigheid en in trouw en ze zal de HEERE kennen. (Hos.2:18,19).

God is echter ook de "ganz Andere", de oneindige, de heilige. Hoe kan tussen God en mens een werkelijke relatie zijn? Hier is het de Geest van Liefde die de afstand tussen het eindige en het oneindige overbrugt. De Geest omarmt de wereld als een tegenover, tegenover het Alles wat God zelf is. God heeft in die zin plaats gemaakt voor de mens en voor de wereld en dat zou onmogelijk zijn geweest als God dit niet in liefde mogelijk had gemaakt. De mens mag er zijn, naast God en idealiter in een liefdevolle verhouding met Hem, die hem geschapen heeft.

Deze gemeenschap begint al in de doop. Al in de doop worden we ingewijd in het geheimenis van de Drie-enige. Naar de Griekse tekst is het een in-dopen, onderdompelen in de drie Personen (het Griekse *εἰς* drukt een richting uit).

De gemeenschap met God is alleen mogelijk

1. door het geloof in Jezus Christus. Door dat geloof wordt Jezus' Vader, onze Vader, Jezus' Koninkrijk ons rijk en Jezus' gerechtigheid onze gerechtigheid.
2. door de inwoning van de Heilige Geest (Rom.8:11). Deze is tegelijkertijd vanwege de perichorese ook de inwoning van Christus in de gelovigen (Joh.15:4) en de inwoning van de Vader (Ef. 4:6). De gelovigen zijn anderzijds opgenomen in God. Joh.15 spreekt over een zijn en blijven in Christus, Paulus karakteriseert ze door te zeggen dat ze in de Geest leven. Zo verbindt de Geest ons met Christus en worden we daarmee opgenomen in de heilige gemeenschap met de drie-enige God. Het is de Geest die ons volmondig doet roepen: "Abba Vader"!

Door de Geest worden wij veranderd naar het beeld van God van heerlijkheid tot heerlijkheid (2 Kor. 3:18) totdat de gemeenschap volkomen zijn zal in de hemel.

2.1.3 Gemeenschap met elkaar

"En God schiep de mens naar Zijn beeld; naar het beeld van God schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij ze." (Gen 1:27) Deze tekst brengt het beeld van God, waar de mens in

geschapen werd in relatie met het man en vrouw zijn, het in relatie met de ander zijn. God scheidt de mens niet als enkelvoud, maar als meervoud. De reden hiervoor ligt in het "Ons" uit Gen. 1:26: in God zelf is meervoud. Als gevolg daarvan kunnen we zeggen dat

true personhood arises not from one's individualistic isolation from other, but from love and relationship with others, from communion¹²

Ook in deze gemeenschap met elkaar, speelt het kruis een rol. Om dit goed in het oog te krijgen moeten we de argumentatie volgen die Paulus gebruikt. De grote scheidingsmaker die werkelijke gemeenschap verhinderde onder het Oude Verbond was de besnijdenis, die het onderscheid tussen Israël en de volken markeerde. En deze was zelfs door God zelf ingesteld! Wat gebeurt er echter in het Nieuwe Testament? Vanuit de belijdenis van de eenheid van God komt Paulus tot de ontdekking dat Jood en heiden in één lichaam verenigd zijn. Die eenheid van God maakt immers dat Hij universeel is, voor allen die vallen onder de belofte aan Abraham gedaan. De wet kan die belofte niet teniet doen, want God is één. (Gal. 3: 17 – 20). Hoe wordt echter deze eenheid tussen mensen bewerkstelligd? Niet vanuit een Platoonse eenheidsgedachte, waarbij alles koekoek eenzang is. Nee, de vijandschap tussen de twee polen is tenietgedaan door het lijden van Christus, wiens lichaam verbroken is, zodat wij in dat lichaam erbij konden. Hij gaf zichzelf als offer zodat er vrede komen kon. (Ef. 2) Door de Geest worden we in dit lichaam ingedoopt en krijgen gemeenschap met de ander aan de overkant van die muur. Onderlinge verschillen worden niet weggepoetst, maar opgenomen in het *gebroken* lichaam.¹³

Zoals dit gold voor de verhouding tussen Jood en heiden, zo geldt dit meer in het algemeen voor alle christelijke broederschap. Bonhoeffer wijst er in *Gemeinsames Leben* terecht op dat we er doordrongen van moeten zijn dat de gemeenschap binnen de gemeente niet psychologisch, maar pneumatologisch van aard moet zijn. We vinden elkaar niet in de eerste plaats lief als mensen, maar als broeders in Christus, door de Geest.¹⁴ En Eugene Peterson is hierin bijna nog duidelijker als hij over de gemeente zegt

It doesn't take us long to realize that many of these fellow volunteers and workers aren't much to our liking, and some of them we actually dislike – a mixed bag of saints and sinners, the saints sometimes harder to put up with than the sinners. Jesus doesn't seem to be very discriminating in the children he lets into this kitchen to help with the cooking.¹⁵

De gemeenschap met elkaar is dus een gemeenschap van het kruis, een mogelijk moeizaam proces, een elkaar aanvaarden in het anderszijn.

Vanuit de dienende houding van Jezus (Luk. 22:25-27), dienend Zijn Vader én ons, en juist niet zichzelf, is de opdracht aan ons om dit voorbeeld na te volgen en elkaar te dienen. (Joh. 13:14,15). Het leven van de zonde is een zelfgericht leven, statisch, alles draait om het eigen ik. In de Drie-eenheid gaat het om het genieten van de Ander, een dynamisch leven, waartoe ook wij worden opgeroepen. (1 Joh. 3:6,7). Iemand die dit diepgaand heeft uitgewerkt is Larry Crab in zijn boekje *Verbondenheid*.

Wat onze moderne beschaving het meest nodig heeft, is de ontwikkeling van gemeenschappen – ware gemeenschappen waar het hart van God is, waar de nederigen en de wijzen anderen voorgaan, waar tobbers vol vertrouwen de arm van sterkeren kunnen nemen en zo samen verder hun weg zoeken.¹⁶

¹² J. Zizioulas, *The Doctrine of the Holy Trinity*, p. 58, e.v.

¹³ Zie M. Volf, *Exclusion & Embrace*, p. 43 - 50

¹⁴ D. Bonhoeffer, *Gemeinsames leben*, p.18

¹⁵ E. Peterson, *Christ plays in ten thousand places*, p.226

¹⁶ L. Crabb, *Verbondenheid*, p.18

... dat we allemaal geschapen zijn door een Eeuwige Gemeenschap van drie volmaakt verbonden personen. Als we dus te horen krijgen dat we naar Gods beeld geschapen zijn, weten we ... Wij zijn gemaakt om ons met anderen te verbinden.¹⁷

Die verbondenheid, dat is waar het volgens Larry Crabb om gaat. Niet elkaar de maat nemen, of elkaar regels leren, maar er zijn voor de ander, hem accepteren, omhelzen, laten merken dat hij waardevol is. Dat is ware zielzorg.

¹⁷ *id.*, p.81

3 Triniteit en Prediking

Welke bouwstenen reikt de triniteitsleer aan voor een spirituele visie op de prediking? Wat gebeurt er als we de eigenheid en de gemeenschap van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest het volle pond geven in prediking en meditatie? Dat zijn de vragen die hieronder aandacht krijgen.

3.1 De trinitarische grammatica voor de preek

In de preek spreekt God. Wat spreekt Hij? Het Woord, Christus, de manier waarop Hij zich openbaart. Hoe horen we? Door de Geest. Toen ik in hoofdstuk 2 de preek omschreef als roeping en omhelzing lukte het al bijna niet dit te doen zonder de Vader, de Zoon en de Heilige Geest expliciet te benoemen. Benedictus XVI¹⁸ ziet de vader in de gelijkenis van de verloren zoon als Jezus, de openbaring van de Vader. Jezus immers is het die zondaars nodigt en met hen eet. De gelijkenis is om die reden vertelt. Jezus heeft ons laten zien dat de Vader met open armen iedere zondaar ontvangt die tot Hem komt. En doordat Jezus deze gelijkenis uitspreekt om zijn omgang met zondaars te rechtvaardigen, is het niet alleen de houding van de Vader die we hier zien, maar Jezus zelf staat hier als de openbaring van de Vader in onze wereld en hij breidt, in het bijzonder op het kruis zijn armen wijd uit om ons te ontvangen.

Christus is de Preek van God. Wanneer wij preken moeten we, in navolging van Paulus, Christus preken. En niemand anders dan Christus, de gekruisigde.¹⁹ We preken niet God de Vader, noch de Heilige Geest. De aandacht voor de triniteit moet dus niet tot gevolg hebben dat we “de Triniteit” gaan preken. De triniteit is ook niet “aanspreekbaar”, de personen zijn aanspreekbaar. Zowel Zizioulas als Moltmann benadrukken dat.²⁰

We preken dus Christus, als het lichaam van de prediking, waarbij we de Vader en de Heilige Geest mogen zien als “de vleugelen, zich strekkende van de wand tot de wand, van de schepping tot de voleinding.”²¹ Iemand heeft eens gezegd: “In many sermons Christ is the frame, not the picture”.²² Als dan Christus de picture moet zijn (inderdaad!), kunnen we dan over de triniteit spreken als het frame? Christus staat daar niet alléén voor ons in de prediking. Hij neemt Zijn Geest mee, en Hij staat daar als de ware gevormde afbeelding van de Vader. Wat Hij spreekt, spreekt God. Achter Zijn stem gaat niet een mysterieuze God schuil, die zichzelf voor ons verbergt. Nee, wij horen Gods stem zelf en we zijn als het ware in zijn tegenwoordigheid. Zo brengt het Solus Christus ons tot het Soli Deo Gloria.²³

Op deze manier is de preek dus Christocentrisch. Wat is nu de betekenis van het trinitarische frame? Als ik dat onder woorden probeer te brengen kom ik op aandacht voor de perichorese en de relaties van de verschillende Personen. We kunnen als het ware God beschouwen vanuit drie gezichtspunten, als weergegeven in onderstaande figuur.

¹⁸ J. Ratzinger, Benedictus XVI, *Jezus van Nazareth*, p. 201

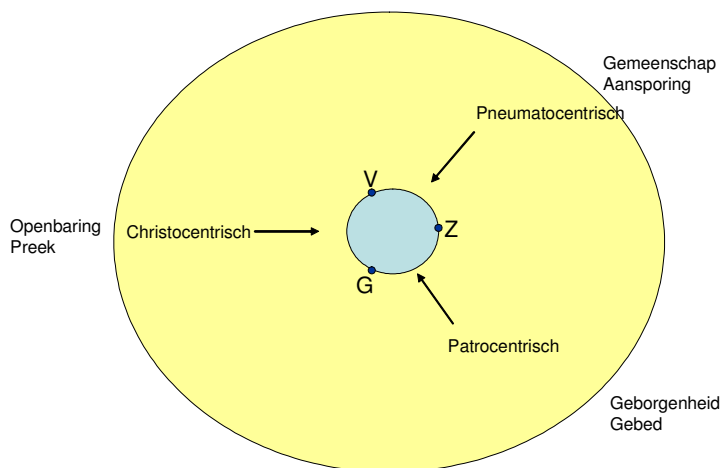
¹⁹ Heel betrokken neergezet door Jos Douma in *Hoe persoonlijk preken wij?* Vergelijk de teksten van Paulus 1 Kor. 2:2, 23,24, 2 Kor. 4:5, Gal. 3:1, Kol. 1:27,28

²⁰ J. Moltmann, *De gekruisigde God*, p. 232, e.v. en J. Zizioulas, *The Doctrine of the Holy Trinity*, p.60

²¹ O. Noordmans, *Herscheping*, p. 31

²² Quote uit J. Douma, *Reader Spirituele Homiletiek*, p. 37

²³ J. Douma, *Hoe persoonlijk preken wij*, p. 3

De pijlen geven de kijkrichting aan. Wanneer we van kijkrichting veranderen, zien we telkens een andere Persoon in het middelpunt staan. Alle gezichtspunten zijn overigens even legitiem, tenzij we tot subordinatisme willen vervallen. En eigenlijk hoeven wijzelf niet eens van kijkrichting te veranderen, want door de perichorese gaan de verschillende kijkrichtingen als vanzelf in elkaar over, zonder dat wij hoeven te bewegen.

Wanneer we Christus in het centrum zien, zijn inderdaad de Vader en de Geest als de twee vleugels. Echter wanneer ons gezichtspunt zich verplaatst, zien we de Vader in het middelpunt en de Zoon en de Geest als de armen van de Vader die Hij naar ons uitstrekt zoals Irenaeus. Het derde gezichtspunt toont ons de Geest als personificatie van de Liefde en gemeenschap tussen de Vader en de Zoon. En deze gezichtspunten ontstaan niet doordat wij andere posities innemen, maar vanuit de perichorese ontstaan deze als het ware voor onze ogen. Deze drie gezichtspunten mogen alle drie in de preek aanwezig zijn, maar het centrum lijkt dus te liggen in het eerste gezichtspunt. Wanneer we spreken over de gemeenschap zal de Geest meer centraal staan. Wanneer we spreken over geborgenheid, dan is het de Vader waar het licht op valt. In het gebed voor en na de dienst bidden we tot de Vader (door de Zoon, de Geest in ons). In de proclamatie van de preek staat Christus voor ons. In de exhortatie (tot het leven met Christus en onderlinge liefde) is het de Geest.

Het is misschien goed om extra de aandacht op het gebed in de eredienst te vestigen. Bidden is een uitermate trinitarische bezigheid. Bidden is niet alleen maar spreken tot God, maar komen in de tegenwoordigheid van God. Als we bidden tot God doen we dat in de Naam van Jezus, Zijn Zoon, en zoals Paulus zegt, door de Geest die in ons bidt. Zo voelen we ons omringt door de Drie-enige terwijl we bidden. Hij is voor ons, naast ons en in ons.

Wanneer we dan tenslotte “Amen” op de preek zeggen en de zegen op de gemeente leggen, dan is dat, of we nu de Nieuwtestamentische of de Oudtestamentische formulering gebruiken, een *trinitarische* zegen en we mogen deze zien als een omhelzing bij het afscheid. Ga nu, mijn kind, weer de wereld in. Draag het Woord mee, draag mijn Geest mee. Ik, de Vader, laat je niet alleen.

3.2 Preken voor de gemeenschap - uitnodigen tot de gemeenschap

Het is goed hier de subtitel van dit artikel te herhalen: “De preek als uitnodiging om te participeren in de drie-enige gemeenschap”. Zoals we in hoofdstuk 2 gezien is de

uitnodiging een mooie metafoor voor de prediking. Maar uitnodiging tot wat? Tot de zaligheid als abstractie, of de eeuwige gelukzaligheid als hedonistisch summum bonum? Weliswaar worden we hier toe uitgenodigd, maar dan toch slechts in latere instantie. Eerst en vooral worden we uitgenodigd in de prediking om God in zijn Zoon Jezus Christus te ontmoeten (1 Kor. 1:9). De Vader roept zijn kinderen terug naar huis. God staat als een moeder klaar om haar vuile en vieze kinderen die besmeurd en betraand naar binnen vluchten de tranen af te wassen. (Openb. 21:4) Jezus nodigt zondaren om te komen op zijn bruiloft. Niet als gast, maar als bruid. En de Geest van de gemeenschap brengt mensen binnen in deze Familie. Alleen door Hem is de uitnodiging effectief. De predikant mag de stem van God zijn tot de gemeente en vanuit het ervaren van deze gemeenschap roepen: Kom, wat we gehoord en gezien hebben en onze handen getast hebben, dat verkondig ik u! Opdat ook u gemeenschap zult hebben met ons, met de Vader en de Zoon om geweldig blij te zijn! (1 Joh. 1:3,4).

In hoever kunnen we dit een *participeren* in de gemeenschap noemen? Niet in de zin van gelijkwaardige verbondspartners, zoals men participeert in een vennootschap. De theosis van 2 Petr. 1:4 heft het onderscheid tussen de eeuwige God en het schepsel niet op. Maar aan de andere kant ook niet een passief opgenomen worden in het goddelijke, een ondergaan in het eeuwige. Daarom kies ik voor het werkwoord participeren. Door te antwoorden op de onverdiende uitnodiging worden we aan het werk gezet. Sowieso aan deze kant van de werkelijkheid. Spiritualiteit heeft een actieve ethische kant zoals we hebben gezien. Het lichaam van Christus op aarde is een levend en dus actief lichaam. De leden 'co-operate'. Het geloof is iets wat 'geoefend' moet worden. Maar ook aan de overkant is er activiteit. Er wordt gezongen, gediend, gewandeld, er is een avondmaal en bruiloftsfeest, de poorten gaan niet dicht, het Lam is een Leidsman naar waterfonteinen, we zullen Hem zien zoals Hij is en aan Hem gelijk zijn. Dat laatste kan niet zonder oog te hebben voor elkaar. Hij heeft ons voorgedaan hoe zijn hart brandde voor de ander. Het kan niet anders of de gemeenschap met Hem en met de hele kerk zal dan volkomen zijn!

Voor de prediking betekent dit ook, dat wanneer de mens een mens in relatie is, de nadruk in de prediking niet voornamelijk mag liggen op de individuele geloofsbeleving, maar van meet af aan moet duidelijk zijn dat geloofsbeleving een beleving in de gemeenschap vooronderstelt. Geloof is niet "de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie". Een kenmerk van het geloof is niet in de eerste plaats het veel in afzondering mediteren over God, maar "wezen en weduwen bezoeken in hun verdrukking" (Jak. 1:27).

3.3 Trinitarische Spiritualiteit

Zoals Jos Douma aangeeft in de beschrijving van de structurelementen van spiritualiteit, bezit deze altijd een grondinspiratie: de aanduiding voor datgene dat ons inspireert tot een spiritueel leven.²⁴ Wat gebeurt er als we deze grondinspiratie definiëren als "de heilige gemeenschap van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest" of 2 Kor 13:13?

Wanneer we ons God monolithisch voorstellen dan staat in de meditatie de ene God tegenover de ene mens. Dit wat duaal aanvoelende God-mens paradigma wordt doordat we ons het meervoud in God realiseren meer tot een zich opgenomen weten in een heilige gemeenschap. Het is niet meer God en mij, maar de Vader, de Zoon en de Heilige Geest en (wat een wonder!) ook ik. Hierbij is de Zoon degene die naast mij is komen staan, en de Geest degene die in mij woont. Wanneer we zo mediteren over het Woord van God wat tot ons komt is er dus grond voor de geborgenheid in God waar de mystici zo graag over spreken. Wat mij betreft wordt dat ook verwoord door Mozes als hij zegt: "De eeuwige God

²⁴ J. Douma, *Veni Creator Spiritus*, p. 92

zij u tot een woning en van onderen eeuwige armen” (Deut. 33:27): God als dak boven je hoofd, beschutting om je heen en jezelf gedragen weten in zijn armen.

Dit denken zal ons ook verhinderen om te zeer individualistisch en op onszelf gericht te mediteren. We kunnen niet de heilige gemeenschap van het Goddelijke Wezen herkennen en tegelijkertijd onze aandacht volkomen ik-gericht laten zijn. Als vanzelf zullen we ook beseffen dat er broeders en zusters om ons heen zijn. Dit is wat mij betreft ook wat Johannes bedoeld wanneer hij in 1 Joh. 4 de liefde van God zo direct koppelt aan de liefde tot elkaar:

Geliefden! Laat ons elkaar liefhebben, want de liefde is uit God; en een ieder, die liefheeft, is uit God geboren, en kent God.

3.4 Het hoe van trinitarisch preken

We waren begonnen met de vraagstelling: Hoe kan de liefdevolle gemeenschap van de Vader, Zoon en Heilige Geest de prediking zo doorademen dat de hoorders uitgenodigd worden om te participeren in deze drie-enige gemeenschap? En de eindvraag is of we met al het bovenstaande iets verder zijn gekomen in de beantwoording van deze vraag. We splitsen deze vraag op in twee delen: de voorbereiding en de preek zelf. In onderstaande paragrafen zal ik een samenvatting geven van wat in de hoofdstukken hierboven is uiteengezet.

3.4.1 De voorbereiding

Voor wat betreft de voorbereiding moeten we ons dan afvragen: hoe kan de liefdevolle gemeenschap van de Vader, Zoon en Heilige Geest betrokken worden bij de voorbereiding van de preek? In navolging van de spirituele homiletiek hebben we gezien hoe belangrijk de spiritualiteit van de predikant is, die gestalte krijgt in persoonlijke meditatie. Mediteren is ten nauwste verbonden aan het gemeenzaam zijn met de Drie-enige God. Het is geen individueel gebeuren. Een voorbereiding van de preek waarin deze ervaring een rol speelt, zal de predikant de mogelijkheid geven om het mooie en geweldige van die gemeenschap te laten doorklinken in zijn woorden en zijn uitnodiging aan de gemeente tot participatie woorden te geven.

3.4.2 De preek

Voor wat betreft de preek moeten we ons dan afvragen: hoe kunnen we over de Drie-enige God spreken op een uitnodigende manier? Welke invalshoeken en middelen ons ter beschikking staan heb ik geprobeerd in hoofdstuk 3 en 4 op te schrijven. Het ging voornamelijk over het staan in en het uitnodigen tot de gemeenschap. Het ging over het innemen van het steeds verschillend zien van God en op die manier de uitbundige rijkdom van zijn heerlijkheid te verkondigen. We preken Christus de Zoon van God door de Heilige Geest. Maar de vraag die nog overblijft is dan: Hoe nodig je uit?

Een uitnodiging is iets anders dan uitleg. Bij een uitnodiging worden andere woorden gebruikt. Bij een uitleg staat de predikant naast de hoorder en spreekt hij over een subject waar ze beiden predikant en hoorder naar kijken. De predikant beschrijft het, je wordt er misschien enthousiast van, maar allebei staan aan de zijlijn. Anders is het bij een uitnodiging. Die vereist een beweging van de hoorder van buiten naar binnen en eveneens dat degene die nodigt bij 'binnen' hoort. Er is dus in die zin geen sprake van een onderwerp. Er is betrokkenheid, gemeenschap. De predikant mag vanuit zijn ervaring met

de drie-enige God zondaren, saints and sinners, nodigen om zich te laven aan de fontein die God is. De predikant moet weten en onder woorden brengen hoe het water proeft. Hij vertelt niet over het water, maar nodigt tot het water. Kom, drink met mij mee. En dan gebeurt wat ook op de laatste bladzijde van de Bijbel gebeurt, dan roept de een de ander op en die weer een ander en klinkt het van alle kanten: Kom. Ja, kom.

Lieve Vader in de hemel, grote ontzagwekkende God,
maar ook barmhartig en genadig bent U.
U heeft zich tot mij overgebogen en Uw liefde laten zien.
Daarin bent U zo dichtbij gekomen dat U Uw enige Zoon gegeven hebt in mijn wereld.

Jezus Christus Zoon van God,
U bent op het diepst in mijn ellende gekomen om mij daaruit op te trekken
en naast U te zetten,
zodat ik Vriend en Broeder tegen U zeggen mag.

Maar zodra ik deze woorden zeg dan brengt mij dat tot Jullie Heilige Geest
die deze band van liefde tussen Jullie en mij gelegd heeft.
Zonder U, Heilige Geest, was ik God-los gebleven,
maar nu woont U in mij
en omdat U een plaats in mijn hart heeft, kan ik ook nooit meer van Jullie losraken.

U wijst mij weer terug naar mijn Vader,
de overstromende Bron van alle goedheid om Hem te loven en te prijzen.
Zo mag ik Uw hart zien, Vader.
U omhelst mij met Uw beide Armen.
Zo mag ik mij weten in Uw heilige Familie
en zie ik om mij heen al mijn broeders en zusters, kinderen van U.
Mogen we als een eensgezind gezin voor Uw aangezicht in Uw wereld leven.
Amen.

4 Literatuur

1. Aurelius Augustinus, *De stem en het Woord - Op het feest van Johannes de Doper*, in *Carthaagse preken*, Baarn, 1988, p. 116-125
2. Berkhof, H., *De mens onderweg*, 's Gravenhage, 1960
3. Brink, G. van den, *De hedendaagse renaissance van de triniteitsleer. Een oriënterend overzicht*, in *Theologia Reformata* 46 (2003), pp. 210-40
4. Brink, G. van den, S. van Erp, *Ignoring God Triune? The Doctrine of the Trinity in Dutch Theology*, in *International Journal of Systematic Theology* Vol. 11-1, 2009
5. Buxton, Graham, *On the trinitarian doctrine of perichoresis: the Spirit in the divine, the human and the physical*,
http://www.taboradelaide.com/downloads/downloads_about/staff_articles/On_the_Trinitarian_doctrine_of_perichoresis.doc
6. Crabb, L., *Verbondenheid*, Vaassen, 1998
7. Crabb, L., *Real church*, Nashville, 2009
8. Douma, J., *Veni Creator Spiritus*, Kampen, 2008
9. Douma, J., *Christus preken*, in *De Reformatie*, 2002,
<http://www.josdouma.nl/preken/artikelen/Christus%20preken.pdf>
10. Douma, J., *Hoe persoonlijk preken wij?*, in *Soteria*, 2004,
<http://www.josdouma.nl/preken/artikelen/Hoe%20Persoonlijk%20preken%20wij.pdf>
11. Douma, J., *Hoe spiritueel zijn onze preken?*,
<http://www.josdouma.nl/etfhomiletiek/Jos%20Douma%20-%20Hoe%20spiritueel%20zijn%20onze%20preken.pdf>
12. Douma, J., *Reader Spirituele Homiletiek*, Leuven, 2010,
<http://www.josdouma.nl/spirituelehomiletiek/JosDoumaSpiritueleHomiletiek.pdf>
13. Douma, J., *Collegepaper Spirituele Homiletiek*, Kampen, 2010,
<http://www.josdouma.nl/spirituelehomiletiek/Spirituele%20Homiletiek%20Collegepapers.pdf>
14. Edwards, J., *An Unpublished Essay on the Trinity*,
<http://www.ccel.org/ccel/edwards/trinity/files/trinity.html>
15. Erskine, R., *The Best Security for the Best Life*, sermon on Col.3:3, in *The Sermons and Other Practical Works*, Vol. 8, Glasgow, 1778, <http://www.archive.org/details/sermonsotherprac08ersk>
16. Erskine, R., *The Best Company in the Most Lonely Case*, sermon on John 16:32, in *The Sermons and Other Practical Works*, Vol. 8, Glasgow, 1778,
<http://www.archive.org/details/sermonsotherprac08ersk>
17. Erskine, R., *The Saving Sight*, sermon on John 14:6, in *Erskine's Sermons and Practical Works*, Vol. 5, London, 1865, <http://www.archive.org/details/sermonsotherpr05ersk>
18. Graafland, C., *Het luisterend kennen van God*, in Aalders, C., et al., *Luisterend Leven*, Zoetermeer, 1971
19. Gregorius van Nazianze, *The Fifth Theological Oration. On the Holy Spirit*,
<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf207.iii.xvii.html>
20. Harnack, A. von, *History of Dogma - Volume IV*, <http://www.ccel.org/ccel/harnack/dogma4.htm>
21. Kim, J.Y., *Relational God and Salvation*, Kampen, 2008
22. Kim, Y.J., *A reformed assessment of the revitalization of the doctrine of the Trinity by four leading twentieth century protestant theologians*, Pretoria, 2008
23. Moes, D., *Cultivating a God-generated life*, <http://www.godgeneratedlife.com/>
24. Moltmann, J., *De gekruisigde God*, Bilthoven, z.j.
25. Nijisse, P.G.J., *Meervoud in God - Over de drie-eenheid*, home.unet.nl/pieter_nijisse/Triniteit.doc
26. Noordmans, O., *Herschepping*, 2e druk, Amsterdam, 1956
27. Owen, J., *On the communion with God the Father, Son and Holy Ghost*, Edinburgh, reprint, 1965,
<http://www.ccel.org/ccel/owen/communion.html>
28. Pannenberg, W., *Systematic Theology*, Volume 1, Grand Rapids, 2001
29. Pasquarello III, M., *Christian Preaching: A Trinitarian Theology of Proclamation*, Grand Rapids, 2008
30. Peterson, E., *Christ Plays in Ten Thousand Places. A Conversation in Spiritual Theology*, London, 2005
31. Pop, F.J., *Bijbelse woorden en hun geheim*, 's Gravenhage, 6e druk, 1980
32. Rahner, K., *The Trinity*, New York, reprint, 1997
33. Ratzinger, J., *Benedictus XVI, Jezus van Nazareth*, Tielt, 2007
34. Spurgeon, C.H., *Morning and Evening*, Blacksburg, 2008
35. Van der Schee, W., *De preek als gemengd genre*, <http://drswim.wordpress.com/2008/05/08/de-preek-als-gemengd-genre/>
36. Volf, M., *After Our Likeness – The Church as the Image of the Trinity*, Grand Rapids, 1998
37. Volf, M., *Exclusion & Embrace*, Nashville, 1996

38. Webber, R.E., *The Divine Embrace. Recovering the Passionate Spiritual Life*, 2006
39. Wesley, J., *On the Trinity*, <http://www.piney.com/WesleyTrinity.html>
40. Zizioulas, J.D., *The Doctrine of the Holy Trinity: The Significance of the Cappadocian Contribution*, in C. Schwöbel (red.), *Trinitarian Theology Today*, Edinburgh, 1995, p. 44-60